

שם עולם

ונתתי להם בביתי ובחומתי יד ושם טוב מבנים ומבנות שם עולם אתן לו אשר לא יכרת (ישעיה נה)

מתורת גדולי ישראל שלא זכו להשאיר אחריהם זרש"ק

פרשת וישב ה'תשפ"ד

בס"ד גליון 9

והצדיק נתבע ע"ז ביותר, כי קרוב הוא לשמים, ולבו ער ופתוח להבין דרכי השי"ת אתו, הרבה יותר מאחרים, וזהו מ"ש חז"ל ביקש יעקב לישב בשלוה וכו', וכי משום מה רצה יעקב אבינו לישב בשלוה, ודאי חשב ומצא האדם שבמרכבה שע"ז יוכל לעלות על סולם מעלותיו הקדושים והנוראים, בעומק שמים יותר בתורה ויראה בראוי לו אבל לא כן הוא במתיבתא רקיעא, שם תמהים על בקשה זו, וכרוז יצא מלפניו יתברך: לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב, ועוד מבקשים לישב בשלוה בעוה"ז, כי אבינו נדרש שלא יפגם במאומה הרגשותו אם שוכב על מצע רך של כרים וכסתות, או כאשר שכב במקום ההוא על הארץ הקשה ואבן שם למראשותיו, בידעו כי גם שם "והנה ד' נצב עליו", ומה צריך עוד.

ומעתה צא וחשוב מהו הרושם שנתהוה ע"י בקשה זו שביקש יעקב לישב בשלוה, הנה קפץ עליו רוגזו של יוסף, זוהי המדה שנמדד בה כנגד מדת בקשתו לישב בשלוה, שעדיין לא נח אבינו מצרת עשו, צרת לבן, וצרת רחל, ושוב קפצה עליו צרת יוסף הקשה מכלן, וכאילו אומרים לו רצית בשלוה, הא לך שלוה, נורא ואיום!, וכ"כ למה?, מפני ש"סביביו נשערה מאד", היינו שהקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה, איזה חוט השערה, ואיזה דקדוק!...

ומכאן למדנו גדולתו הרמה והנפלאה של יעקב אבינו, שעל מחשבה רגעית אחת שביקש לישב בשלוה, כדי להתקרב עוד להשי"ת, נענש עד כדי כך שקפץ עליו רוגזו של יוסף, כי כל מי שהוא "סביביו" יותר, "נשער מאד" יותר! (ראה מ"ש בזה בפ' וישלח מאמר "סביביו נשערה מאד", ומאמר "חסד ואמת").

אור יהל
רבי יהודה ליב חסמן בן רבי רפאל | י"א בחשוון תרצ"ו

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקנים הוא לו ועשה לו כתנת פסים (לז א)

וברש"י: "פסים, ומ"א על שם צרותיו שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים", וי"ל על פי מה שסיד מו"ר מרן זצללה"ה (ונעתיק קטע ממאמר "תיבת נח" ממה שכתבו הכותבים את דבריו זצללה"ה ב"שיחות מוסר" הגד"מ (עמודים י"א-י"ב)) בא וראה את שפע הכח שנכנס בחומר ע"י המסירות והאהבה שמשקיע בו האדם. כתיב (ש"א ב ט) "ומעיל קטן תעשה לו אמו", ואז"ל ילקוט שמעוני (ש"א רמז קל"ט) "איש זקן עולה והוא עוטה מעיל. ולהלן הוא אומר ומעיל קטן תעשה לו אמו, תנא המעיל. בו גדל, בו נקבר, בו עלה", וצ"ב למה הוצרך שמואל לנס זה שיהא המעיל הולך וגדל עמו כל ימי חייו ואף במותו לא נפרד ממנו.

אכן ענין גדול היה לשמואל במעיל זה דוקא, והטעם הוא, דהנה יעין ברד"ק שפירש על פסוק זה ד"מעיל קטן תעשה לו אמו", וז"ל: "ובאמרו קטן כלומר במדתו והוצרך לומר זה כי לא היה מנהגם לעטות מעיל אלא הגדולים אבל הקטנים לא, וזה מרוב אהבתה אותו עשתה לו מעיל", והיינו דאת כל דמעוניה ותפילותיה, את כל אהבתה ואת כל לבה נתנה חנה הנביאה במעיל זה שעשתה לו, והכל נספג ונקלט בתוך המעיל, ועל ידי כך הפך המעיל למקור שופע אהבה וחסד, וכיון שנתעטף בו שמואל נכנסה בו אהבת הקב"ה ואהבת ישראל.

ויחד עם המעיל גדל שמואל וה' עמו, והיה מסבב בכל עיירות ישראל להביא להם את דבר ה', ולנהל אותם בדרך הישר, והכל ממדת אהבת ישראל שהיתה בו, וע"י מדה זו זכה שתשרה עליו שכינה, על

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (לז א)

ביקש יעקב לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של יוסף, כי יעקב נענש על ביטול כיבוד או"א כ"ב שנים שלא ראה ליוסף כ"ב שנים וכי מענישין על עשה בשב ואך תעשה רק בעידן ריתחא מענישין ויבא יוסף דבתם רעה ע"כ נענש גם יעקב אבינו ע"ה שקיבל לה"ר, נכתב בפ"י בפנים יפות.

רוכל ה' מכריז מאן בעי סמא דחיי אודיק עלי' כ"ע פשט להם ס' תהלים מי האיש החפץ חיים נצור לשונך מרע, כי ההמוניים בחרו לנפשם להגיד שירות ותשבחות דוד בן ישי, ולשונם רמי' בליצנות וחנופה ולשון הרע, אשר ע"ז נאמר ולרשע אמר אלוקים מה לך לספר חוקי, כי הוא ית' יושב תהלות ישראל, וכלי המבטא מהאדם המה כלי שרת לפניו, היתכן להביא דוחן למלך בכלי משוקף ומתועב, כי כל פה דובר נבלה משוקף ומתועב, לפניו ישראל אשר בך אתפאר, ישראל אותיות לי ראש, ובכתר מלכות אפי' פגם קטן גדול יחשב, וזה שרמז להם כי אפילו ספר תהלים אין לפתוח אם לא מקודם נצור לשונך מרע.

נדע בשערים
רבי דוב בעריש אשכנזי בן משה | י"ד אדר ה'תרי"ד

וישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען (לז א) ובכל מאדך

אמרו חז"ל (ב"ר כאן) ביקש יעקב לישב בשלוה, קפץ עליו רוגזו של יוסף, אמר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעוה"ב, אלא שמבקשים עוד לישב בשלוה בעוה"ז. ויש להתבונן וכי מה איכפת לו להקב"ה שצדיקו ישבו בשלוה בעוה"ז?

והנה אם נשאל לא' מאתנו במה ה' רוצה כדי להגיע לדרגה עילאה ברוחניות, ברור כי תשובתו היתה כי רצונו שיהיה לו בית לימוד מרווח בפני עצמו, מרוהט יפה בספרים חדשים, וכלים נאים המרחיבים דעתו של אדם, וחלונות שקופים באויר צח ומצוחצח וכו', וכו', ועל הכל מצב טוב בפרנסה תמידית מוכנת, שלא יטרדו מנוחתו. ואז יוכל להתמיד בלימודו בעיון והעמקה בתוה"ק כראוי, ולכאורה לא נמצא סתירה לדעתו בכוונה הרצויה לשם שמים, אבל לכשנעמיק קצת יש לשאול אמנם מפני מה חסר לך הרחבת הדעת, אם אין לך מצב כזה אשר מתאוה אתה אליו, ולמה לא יורחב דעתך במה שיש לך, וע"כ צריך אתה לומר כי הנך קשור בעבותות אהבת החומר, אשר לו מורגש חסרון הדברים הללו, וא"כ דע כי הוטעית על ידו ורמית את עצמך כי רצונך בהרחבת הדעת, ואינו כן, כי "גוף" אינו מתאוה ל"הרחבת הדעת", אלא ל"הרחבת החומר"...

נמצינו למדים שעבודתו של אדם אינה להשיג ולקבל מה שאין לו, אלא להסתגל ולקנות חכמה במצב אשר נמצא בו, וזה בידו הוא, ובכוחותיו להשכיל ולהשלים עם מצבו לבל יגרעו אופני עבודתו ממצב יותר מזהה, אשר לנגד עינו, וכבר נצטוינו בתוה"ק ואהבת וגו' בכל מאדך, ובחז"ל (משנה סוף מס' ברכות) בכל מדה ומדה שהוא מודד לך, היינו בכל מצב ומצב שבראו לך הקב"ה, הוי מודה לו במאד מאד, ודבר זה הורו לנו חז"ל באמרו: הוי מודה לו ב"מאד מאד", כי אם תרגיש חיובך להודות להשי"ת במאד מאד, בין על מדה טובה ובין להיפך ח"ו, שוב אין שום חילוף אף בכ"ש בין מצב למצב, כי מה יש יותר ב"מאד מאד".

כן לא נפרד שמואל ל מן המעיל לעולם, ומשום זה נעשה לו נס שגדל המעיל עמו ולא כלה (וראה במאמר שם מקורות נוספים לסיוד גדול ונפלא זה).

ונראה דמעין זה הוא בענינה של כתונת הפסים, והיינו דיעקב אבינו השקיע והכניס את כל אהבתו הגדולה ליוסף, ואת עיקר אהבתו שהוא מה שלמדו תורה כנ"ל, את כל הלימוד שלמדו, בכתונת הפסים. והכתונת הזו נתנה לו כחות לעמוד בפני הנסיונות הקשים שעתיד הוא לעמוד בהם, ובכל הצרות שעברו עליו, הנרמזות ב"פסים", צרת פוטיפר וסוחרים וישמעאלים ומדינים (וי"ל דנזכרת צרת פוטיפר תחילה, כי על ידו באה צרה רוחנית קשה, הוא הנסיון של אשת אדוניו).

זאת ליעקב רבי שמואל יעקב בורנשטיין בן רבי יששכר דב | י"ח באייר ה'תשע"ז

ויאמר אליהם ראובן אל תשכחו דם השליכו אותו וגו' למען הציל אותו מידם וגו' (לז כב)

אמרו בזוהר (בראשית דף קפ"ה ע"א) שכוונת ראובן בהשלכת יוסף לבור שיש בו נחשים ועקרבים, שהוא מקום סכנה, משום שהבחירה ביד האדם ויש בידו לעשות מה שהוא רוצה, ואין הקב"ה מציל מידו, אבל בחיות ובהמות ושרצים הקב"ה מציל מידם, וזה שאמר הכתוב למען הציל אותו מידם דייקא ע"ש. וקשה לי איך מביא הזוהר ראייה הפך ממה שנאמר בלבן שהוא קודם לשבטים, שנאמר בלבן (בראשית ל"א כ"ט) יש לאל ידי לעשות עמכם רע, משמע שהקב"ה מציל מיד האדם, וכן גם כן מצינו בשרה שהצילה הקב"ה מפרעה ומאבימלך וכן כיוצא בזה, ואיך אומר הזוהר שאין הקב"ה מציל מיד האדם לפי שהוא בחירה?

ונלע"ד שכוונת הזוהר דוקא ישראל בישראל כמו נדון דידן השבטים עם יוסף אין הקב"ה מציל אלא ע"י בן אדם אחר, אבל בישראל וגוי כמו מעשה לבן ושרה ומשה ואברהם וחנניה מישאל ועזריה וכיוצא מציל, ודוק ותשכח בכמה מקומות ותראה שחילוק זה אמת ויציב.

עוד נראה לי חילוק אחר ומצטרף עם זה, ומה שחסר זה משלים זה, והוא שמה שהקב"ה מציל כמו אברהם ושרה ומשה וכיוצא דוקא לצדיקים גמורים שהם נחשבים כרבים שכמו שהציל ישראל ממצרים לפי שהם רבים כך מציל הצדיק ששקול כרבים, כגון אברהם ויעקב ומשה וכיוצא בהם, אבל בצדיק שאינו שקול כרבים אינו מציל, כגון יוסף שהוא עכשו לא זכה להיות צדיק אלא אחר מעשה אשת אדוניו, וכמו גדליה בן אחיקם ועשרה הרוגי מלכה וכיוצא בהם אין הקב"ה מציל. ודוק היטב.

ובזה יתורץ קושיא על הזוהר (שם) שאמר זעירין אינון (וכו') [דיכילין לאשתזבא] שהוקשה לו קושייתנו, ותירץ זעירי אינון. וקשה ועליה אני דן ולמה לא יהיה יוסף כאחד מזעירי, ועוד למה אותם זעירי ניצולו והאחרים אינם ניצולים, אבל עכשו לפי תירוצו תהיה כוונת הזוהר כך, זעירי אינון פי' מי זה האיש שהוא נחשב כרבים אלא אחד בדור כמו אברהם ושרה ויעקב ומשה וכיוצא בהם, אבל כל הצדיקים אינם ניצולים מאחר שאינם שקולים כרבים, וזהו זעירי אינון ודו"ק.

מכתב לחזקיהו רבי חזקיהו פרץ בן רבי אהרן | ? ה'תק"ע

מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו (לז כו)

ובפסוק כ"ז 'וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא', הנה התחיל מקודם 'במה בצע' ואח"כ סיים 'וידנו אל תהי בו כי אחינו בשרנו הוא', וכן יש לתמוה על טענת יהודה, הא בודאי הסכימו להמית אותו עפ"י דעת תורה שפסקו שהוא מחויב מיתה.

ויתכן שהעיר אותם להתבונן עוד בדבר, שיחשדו עצמם אולי יש להם נגיעה עצמית ויראו לסלק הנגיעה, ועל זה אמר 'מה בצע' כי לא יהי להם שום תמורה אם יהרגו אותו, וא"כ יחשבו שוב בפסק דין

בלא שום נגיעה, ואח"כ העיר אותם שיותר טוב להחליף את דינו למכירה וידם אל תהי בו, אבל אין הכוונה למכור אותו בשביל התמורה שתהי' להם, ומה שאמר וכסינו את דמו הוא ג"כ להכביד הדבר אם ימיתוהו שיצטרכו להכחיש ולכסות על דמו.

ועפ"י אפרש לפרש אח"כ הפסוק ויעברו אנשים מדינים סוחרים וגו' וימכרו את יוסף, ובת"י הוסיף 'וזבנו מנהון סנדלים', ואפשר שבא לפרש מה שהפסיק כאן הפסוק במה שעברו אנשים מדינים, שמה שמכרו אותו בישמעאלים הוא כדי שיוכלו לקנות נעלים מן הסוחרים המדינים וזה הכריע את הדבר, כמו שדרשו חז"ל על הפסוק על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים, ויתכן שבלא זה היו מכריעים אח"כ לפטור אותו לגמרי מן העונש, רק הי' קצת נגיעה הכסף, אשר אם חז"ל לא גילו לנו את זה לא היינו ח"ו משערים כן על שבטי יה'.

ובזה יש לפרש שינוי לשון הפסוק 'על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים' שהכתוב בא כאן להדגיש שני דברים. הא' על מכרם בכסף צדיק, שזהו זלזול בכבודו למכור אותו ממכרת עבד, שיש ע"ז לאו מיוחד להעמיד אותו על אבן המקח אפילו בשעה שיש עליו עונש מכירה, וכאן חיכו להאנשים הסוחרים לקבוע המחיר ועיין באוה"ח, וגם זהו זלזול נוסף למכור אותו גם בפני המדינים, ואביון בעבור נעלים, הדגיש הכתוב מכירת אביון בעבור נעלים, שיתכן שבלא נגיעה הנעלים, היה מתעורר אצלם רגש הרחמים על אחיהם שהתחנן לפניהם שלא ימכרו אותו, אף שמכרו אותו עפ"י פסק, אבל הכריע בזה ענין הנעלים שבלא זה היו פוסקים פסק אחר לגמרי.

בית אהרן רבי אהרן כהן בן רבי יוסף | י"ח בסיון ה'תשכ"א

ויאמר הילד איננו ואני אנה אני בא (לז ל)

מדרש הילד איננו ואני אנה אני בא במעשה בלהה, ע"כ. יובן ע"פ מח שראיתי לה' שלום דוד (ח"א) 'צוק"ל דיש ליעקב אבינו ע"ה תי' על שנשא ב' אחיות לפי שהקב"ה קראו אל, ולמעלה כלם ביחוד אחד, וכ' משם המפ' דלפ"ז אין עון לראובן במעשה בלהה דאשת אב אמר רחמנא ולא אשת מלאך. וכתב ז"ל דמה שמכרו השבטים את יוסף הוא מפני שבא מאיסור ב' אחיות, ומתחילה שהיה בדעת ראובן להצילו, היה מחשב שאין ליעקב אבינו ע"ה, עון ב' אחיות לפי שהוא מלאך, וממילא גם לו אין עון במעשה בלהה, וכנז', אמנם כשראה שאין יוסף בכור ונמכר ולא ניצול א"כ ש"מ דליתא לתאי טעמאולוז"א ואני אנה אני בא כמעשה בלהה.

בן פורת יוסף רבי יוסף ברבי בן רבי מארי | ז' תשרי התרע"ט

כי אם זכרתני אתך... והזכרתני אל פרעה... (מ יד)

אולי שהתנה עליו שלא יתקיים הפתרון הטוב אלא בתנאי אם זכרתני, וטעם יוסף ששם בטחונו בו לצד כי ראה חלומו יגיד בשורה טובה, כי ישראל נמשלו לגפן כאומרם בפסוק (חולין דף צב.) והנה גפן לפני וגו', ואם לא בא החלום אלא לדבר הנוגע לשר המשקים, היה די לה' להראותו שנותן הכוס על כף פרעה, אלא ודאי הראוהו על יוסף שהוא הגפן שהיה לפניו שם בבית הסוהר, ואומרם והיא כפורחת פירוש שתפריח ותעלה הגפן, נצה פירוש יתעלה ממדרגה למדרגה, והוא שהודיעו מכלל הפתרון ואמר לו כי אם זכרתני וגו', ואחר האמת כן היה שעל ידו נתעלה יוסף, וסבר יוסף שיפרש לו הדבר הנאמר לו בחלום וגילה לו סודו.

וטעם שנענש יוסף כי טעה בחושו כי מרצונו של שר המשקים תהיה מעלת יוסף ולא כן הוא שאמת כי ה' יעשה הדבר על ידו אבל לא לרצונו וכמו שכן היה שעל כרחו דבר אל פרעה ושם אתנו (מ"א - י"ב) ובמראה החלום שהודיעו הדבר לשר המשקים כדי שיתבשר יוסף בדבר ולא שישים בטחונו בו.

אור החיים הקד' רבי חיים בן עטר | ט"ו בתמוז ה'תק"ג

לזרע בר קיימא: חיים שמעון בן לאה, דניאל בן גאולה, כמוס בן פלילה, אלעזר מנחם בן חסיה, לוי בן גאולה. לע"נ: חיים בן יהודה, שמעון ישראל בן מאיר צבי, חנה בת ראובן, דבורה לאה בת ברוך, יששכר בן כמיסה, גד בן זוהרה, אליהו בן הלנה, מרים בת משילדה. לזיווג הגון: הודיה בת רות.

י"ל ע"י מערכת 'שם עולם' | ניתן להקדיש לע"נ ולזכות בזש"ק בנדרים פלוס תחת השם קרן י"ד לתורה בקסגוריית עלון 'שם עולם' | להרשמה לרשימת התפוצה ובכל עניין ניתן לפנות במייל cho0533161136@gmail.com ובטלפון 053-3161136